

VIDÉKI TÉRSÉGEINK INNOVÁCIÓT BEFOGADÓ KÉPESSÉGE – EGY KUTATÁS TAPASZTALATAI*

SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI IRÉN

Bevezetés

Az európai vidékfejlesztési politikának legfőbb célja, hogy a vidék életképes legyen, aktív, virágzó vidéki közösségekkel, erős gazdasággal, jó közszolgáltatással rendelkezzen, azaz a végső soron folyamatosan növekedjen a vidéken élők életminősége. A kérdés csupán az, hogy a fenti elvárások hogyan teljesíthetők, melyek azok az intézkedések és folyamatok, melyek mindehhez elvezetnek, melyek azok az elvek, amelyek mentén a cél elérhető? A következő öt alapelv az, amely előmozdítja a rurális térségek fejlődését, sikerét:

- *innováció* – minden olyan folyamat, tevékenység, amely korábban nem volt jellemző az adott területre, de bevezetésre került, és gazdasági vagy társadalmi értékteremtéssel jár (Schumpeter, W.1938),
- *fenntartható fejlődés* – az emberiség közös jövőjének azon tanulási-fejlesztési folyamata, *amelynek eredményeképpen az emberi társadalom a Földön fenntarthatóvá válhat*, ahogy ezt Láng akadémikus kifejtette,
- *versenyképes vidéki tér* – tartós gazdasági fejlődésre képes tér (Lengyel, I. 2003),
- *tudásra alapozott rurális társadalom* – versenyképes humán tőke folyamatos képzésen keresztül képes kielégíteni a tudásalapú gazdaság támasztotta munkaerőpiaci feltételeket a növekedés fenntartása érdekében,
- *új funkciók iránti igény elfogadása és megtelepedése* – a rurális térségek és települések sem mentesek a globalizáció hatásaitól, mind gazdasági, mind társadalmi értelemben átalakuláson mennek keresztül, új gazdasági funkciók jelennek meg, új társadalmi formációk alakulnak és működnek, az új technológiák kerülnek bevezetésre, mindezek generálta igények megteremtése a vidék életképességének feltétele.

Két fejlesztési dokumentum jól demonstrálja, hogy a vidéken megjelenő innovációs folyamatok mennyire fontosak a vidék fejlődése érdekében. Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló Európa Tanács 627 számú rendeletben a 2014–2020-ra megfogalmazott és elfogadott hat vidékfejlesztési prioritás közül az első „a tudásátadás és az innováció előmozdítása a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki térségekben”, valamint a

* Eredeti megjelenés: *Tér és Társadalom*, 2015/1. 97–115. o.

2014–20 időpontra elkészített Magyarország Vidékfejlesztési Programjában ugyanúgy első prioritásként jelenik meg a tudásátadás és az innováció, de nem csak a vidéket leginkább érintő két szektort (mező- és erdőgazdálkodás), hanem a vidéki gazdaságot egészében említi a dokumentum.

A rurális térségek gazdasága másképp növekedik, mint a nagyvárosoké, a legsikeresebb út gazdaságuk fejlődéséhez, hogy, jól mérjék fel a helyi kompetenciákat és erőforrásaikat, melyeket építsék be helyesen a stratégiájukba, és a következetesen valósítsák meg. A 90-es évektől az Európa mezőgazdasági politikája (CAP) nagy változásokon ment keresztül, a mezőgazdasági szektor helyett a vidék gazdaságának egésze kapott figyelmet. Bár csak 2006-ban fogalmazták meg az új vidék paradigmát (Innovation... 2014), a megelőző 10-15 év már előkészítette ezt. Az új paradigma a beruházást, a hely-specifikus stratégiát és a gazdaság modernizálását helyezi előtérbe (1. táblázat).

1. TÁBLÁZAT
Az új vidék paradigma

	<i>Régi megközelítés</i>	<i>Új megközelítés</i>
Célok	kiegyenlítődség, farm gazdaságok jövedelme, farm gazdaságok versenyképessége	vidéki területek versenyképessége
Kulcs szektorok	mezőgazdaság	a vidéki gazdaság valamennyi szektora (pl. vidékturizmus, IKT, ipari tevékenység, stb..)
Fő eszközök	támogatások	beruházások
Kulcsszereplők	nemzeti kormányok, gazdálkodók	a kormányzás minden szintje, különböző helyi szereplők a magán- és közszférából, civil szervezetektől

Forrás: szerző szerkesztése az OECD Rural Policy Reviews 2014 alapján.

Európa sok vidéki térségét sújtja a mezőgazdaság szerepének a csökkenése, az elöregedés problematikája, a fejlesztés és a megőrzés közötti feszültség konfliktusa, a magasan képzett munkaképes népesség elvándorlása, az alacsony képzettségűek bevándorlása. Ezekre a kihívásokra a rurális gazdaság modernizálásához szükséges hajtóerőkkel kell felelni, úgy, mint a vállalkozás, a szakértelem, a verseny, a beruházás, az innováció és a tudás. Ez utóbbi különösen akkor erősíti a rurális gazdaságot, ha a képzett munkavállalók iránti igény nő. Élni kell azokkal a lehetőségekkel, amelyek vállalkozásokat hoznak létre, főleg start-up, klaszter vagy egyéb együttműködés formájában. A munkavállalók számára nélkülözhetetlen a különböző oktatási formák, a tréningek, mert ez a folyton fejlődő technológiákra való felkészültséget segíti, miközben a kommunikáció során új lehetőségeket tárhatnak fel a belső változásokra, de

még új külső kapcsolatok is épülhetnek. A helyi vállalkozásokat versenyre kell sarkallni, akár helyi vagy vidéki, akár városi vállalkozásokkal közös megmértetésen. Fel kell ismerni és megérteni a vidéki területeken megjelenő innovációk különböző típusait, és támogatni őket, hiszen kisebb a lehetőségük a máshol fejlesztett termékek megvásárlására (Innovation... 2014).

Összehasonlítottuk a régi és új vidéki gazdaság jellemzőit (2. táblázat), amiből világosan látszik, hogy a miért versenyképesebb és életképesebb az új gazdaság, és hogyan állítható párhuzamba az új rurális paradigmával.

2. TÁBLÁZAT

A hagyományos és a modern vidéki gazdaság jellemzői

<i>A vidéki gazdaság jellemzői</i>	<i>A modern vidéki gazdaság jellemzői</i>
Legtöbb foglalkoztatott a szolgáltatási és az ipari szektorban dolgozik	Szolgáltatási szektor a meghatározó
Gyenge szakértelem, öregedő munkaerő	A munkaerőnek magas a képzettségi szintje
Innováció szintje alacsony, ezt a K+F tevékenységgel mérik	Az innováció húzóerőt jelent
Alacsony termelékenység, kivéve a mezőgazdasági szektort	A termelékenység minden szektorban húzóerőnek számít
Elmaradott IKT tudás, és alacsony szintű internet kapcsolat	Hálózati működés a gazdaságban: internet, telekommunikáció (IKT)
Legtöbb KKV alacsony potenciálú	A legtöbb munkahelyet a KKV-k teremtik képzett munkaerőt igényelve

Forrás: szerző OECD 2014 alapján.

A modern rurális gazdaság jegyei a hazai vidéki térségeinkben még nagyon gyengék, de jól látjuk, hogy az innovációra vidéki térségeinkben is szükség van, sőt húzóerő szerep jut neki, de a rurális térben megjelenő innovációt nem mérhetjük ugyanazokkal az indikátorokkal, például a K+F tevékenységgel, a szabadalmak számával. A metropoliszok gazdaságát kutatók az innovációt az egyetemi központokhoz, kutatás-fejlesztési intézményekhez kötik, azaz a tudásbázisú innovációs rendszereket vizsgálják, ezekből valóban kevés van a vidéki térségekben, nem hogy Magyarországon, de a világ legfejlettebb országaiban is. Tehát a rurális innovációt más mutatókkal kell mérni, általában elhanyagolják a társadalmi és kulturális dimenzióját, tehát legtöbb esetben nem csak a termék megújítását kell alatta érteni, hanem a folyamatot, az utat is innovációnak kell tekinteni a társadalmi-gazdasági környezetével együtt. A továbbiakban a rurális innováció és annak különböző összetevőit mutatjuk be.

A rurális innováció és dimenziói

Az innovációval és annak hatásával számos szerző foglalkozik, az innováció alatt sokan elsősorban a vállalatoknál a versenyképesség érdekében tett technológiai, és termék innovációt értik, és a szabadalmak, újítások számával, az egyetemeken történő kutatások, és a K+F tevékenységek eredményeivel mérik, azaz elsősorban a termék- és a technológia innovációja kerül fókuszba (Roger, 1983), (Csákvári T.–Kovács D. (2002) (Rechnitzer 1993). A vállalati innováció kutatás mellett megjelentek a területi innovációval, az innováció térbeli terjedésével foglalkozó munkák, majd a regionális innovációs stratégiák megalkotásával, és azok területi fejlődésével foglalkozó dokumentumok, szakcikkek (Rechnitzer–Döry 2000), (Kauffeld-Monz–Fritsch 2013). Ezek rámutattak a tudástársadalom jelentőségére, és a régiók közötti tudás transzfer és az innováció közötti kapcsolatra, a regionális szinten működő intézményrendszer fontosságára, és a hálózati kapcsolataik nélkülözhetetlenségére, melyek további innovációk gerjesztői lehetnek. De ebben az esetben is az intenzitását a K+F tevékenységekhez, a szabadalmakhoz kapcsolható indikátorokkal mérték, és az egyetemekhez, a kutatóhelyekhez, a technológiai központokhoz, azaz a tudást termelő városi terekhez kötötték (Rechnitzer–Smahó 2007). Ha ezt a gondolatmenetet folytatjuk, kérdés, hogy beszélhetünk-e egyáltalán rurális innovációról, hiszen ezek az elemek elsősorban a nagyvárosokra jellemzők. Az innovációs politikák lényege, hogy növelik a régió versenyképességét, de milyen kontextusban tudjuk értelmezni mindent a vidéki térségek esetében, az innovációt a vidéki területeken? A rurális innovációt a nagyvárosoktól nem izolálva és sokkal összetettebben kell értelmezni a társadalmi, gazdasági környezetre fókuszálva, mert az innováció sokkal összetettebb fogalom, mely kihat a gazdaság mellett a társadalom egészére is. Az innovációnak időben és térben való terjedésével a terjedési modellek foglalkoznak, amelyek szerint az innováció a csomópontokból, a legfejlettebb térségekből terjed a perifériák felé, ami egyben azt is jelenti, hogy késleltetve, de eljutnak a vidéki térségekbe is. De vajon nincs olyan innováció, mely a rurális térségben jelenik meg először? Azok az újdonságok, melyek a vidéki léthez, különösen a mezőgazdasági, vagy erdőgazdálkodási szektorhoz köthetők természetüknél fogva a vidéki térségekben jelennek meg, vidék specifikusak. Hiszen a vidéki területek innovációját elsősorban a versenyképes mezőgazdasághoz kötik, úgy, mint a minőség és a termelékenység javítása, és az új technológiák bevezetése, melyek a vidékfejlesztési stratégiák fontos elemei. Természetesen az invenció, a termékfejlesztés ebben az esetben is valamely kutatóhelyhez kapcsolható, de kidolgozást követően az első termékközvetítés már vidéki térségben történik, és később vidéki térségről, vidéki térségre terjed (Enyedi–Rechnitzer 1987). Azok az innovációk, melyeknek a keletkezése centrumokhoz köthetők, szinte minden esetben vidéken adaptációknak számítanak. Bár a fentiekben próbáltuk az innovációt körülírni, de most álljon itt egy J. A. Schumpeter, az osztrák-amerikai közgazdász által meghatározott innovációfogalom. Ő azt vallotta, hogy az innováció maga egy fejlődési folyamat és annak eredménye, amelyhez „kreatív rombolás” útján jutunk

(Schumpeter 1939). Már a fogalom meghatározásából is látszik, hogy az innováció sokkal több annál, mint egy új termék létrehozása. Az innováció, mivel feltételezi a kreativitást, és az új tudás szükségességét, ezért a tanulás az innováció egyik, talán a legfontosabb előfeltétele. „A tanulás nagyobb szerepet játszik az innovációs folyamatban, mint a tudományos felfedezés” (Leeuwis et al. 2004, 97).

A térségi innovációt Schumpeter a következőképpen írta körül: „a legtagabban kell értelmeznünk, azaz minden olyan folyamat, tevékenység, amely korábban nem volt jellemző az adott helyen, innovációnak tekintjük.”

Ha a schumpeteri térségi innováció fogalmát elfogadjuk, kérdés, hogy hogyan határozhatjuk meg a vidék (rural) innováció fogalmát? Miben különbözi a térségi és vidék innováció fogalma? Keskeny a mezsgye, hiszen újdonságok városi és vidéki terekben, nagyvárosokban és kistalvokban egyaránt megtalálhatók. Akkor mi választja el a kettő egymástól? Elsősorban a vidéki tér adta specialitás, amit a következő meghatározás jól kifejez.

„A rurális innovációnak nevezhető minden olyan újdonság bevezetése, amely a helyi emberi és természeti erőforrásokat beépítve és hasznosítva fejlesztés valósít meg a gazdasági és/vagy a társadalmi életben, úgy, hogy valamely új értékkel járul hozzá a vidék életéhez” (Mahrom et al. 2007, 10.) A rurális innováció jelentősége a gazdaság és a társadalom egymásra hatásában rejlik. A gazdaság – az újonnan letelepedett, illetve valamely innovációt megvalósító gazdasági egység révén – optimális esetben hatással van a helyi társadalomra, ami ha nyitottá és megújulásra képessé válik, akkor a gazdaság hosszú távú húzóerejét és mozgatórugóját adja. A rurális térben az innováció megjelenési formái különbözőek, ezeknek nagy szerepe van az innováció befogadásában, megtelepedésében, a fejlődés előmozdításában. Nem csak a városokban találkozhatunk innovációkkal, már-már a vidéki élet számtalan eleme kapcsolódik innovációhoz, az egészség, a lakás, a közlekedés, melyek a városokhoz kapcsolódó domináns vidéki területeken, és a távoli (remote) vidéki területeken egyaránt megtalálhatók.

A rurális innovációt az urbanus innovációtól az különbözteti meg, hogy a vidék természeti kincseire, természeti erőforrásaira, és a vidéki társadalomra épül. A vidéki élethez, vidéki gazdasághoz köthető innovációk:

- megújuló energiák termelése és felhasználása, a biodízel mezőgazdasági termék alapú energia, a szélenergia, de még a naperőmű farmok a földterülethez kötődő innovációs termékek,
- az életminőséghez kapcsolódó termékek, mint az egészséges élelmiszerek, biotermékek, környezetbarát termékek és szolgáltatások,
- a vidékturizmus által kínált ökoturisztikai, természet közeli turisztikai tevékenységek,
- a vidék urbanizációjának folyamata (counterurbanization), melynek során a betelepülés növeli a szakértelmet, új tapasztalatot hoz növelve a térség humán és társadalmi tőkét.

Ezek a fent említett innovációk a vidéki térségek termelik, az ő adottságaikból fakadnak, helyben teremődnek és helyben is vehetők igénybe. De vannak olyan innovációk, melyek a vidéki területek számára valósultak meg, mint például az egyre mezőgazdasági, erdőgazdálkodási gépek egyre „okosabb” változatai, vagy éppen a fenti példákban említett szélerőmű elemek, helyben készített élelmiszerek csomagolásához szükséges technológiák, és a sort lehetne tovább folytatni. Továbbá vannak olyan innovációk, melyek mind a városi gazdaság, társadalom, mind a falusi gazdaság és társadalom számára erős hatást gyakorolnak, ilyenek az internet, a telekommunikációs eszközök.

Az innovációnak a különböző formái másképpen öltenek testet a vidéki térségekben, mint a nagyvárosi terekben, ami elsősorban a befogadó közeg miatt különbözik. Egy falusi társadalom másképp fogadja az újdonságot, bizalmatlanabb, mint az urbanus közeg, ezért is mutatjuk be, több eseten keresztül, a vidéki térségekben megjelenő innovációk különböző dimenzióit.

Gazdasági innováció

A modern rurális gazdaság igényli az innovációt, amelyhez vállalkezési kedvre, egyre magasabb szintű képzettségre, tudásra, versenyközegre és természetesen új beruházásokra van szükség. A versenyképesség szempontjából vidéken még fontosabb az innováció, mert a kereskedelembe került termékek révén a vidék gazdasága akár közvetetten, akár közvetlenül, versenynek van kitéve, de szerencsére ez a versenyhelyzet hozzájárul a fenntartható fejlődéshez is.

A vidéki gazdaság mélyreható változásokon ment keresztül, a Nyugat-Európában a posztproduktvista átmenet egy megváltozott vidéket mutat, ahol a mezőgazdaság szerepe csökkent, ugyanakkor új funkciók jelentek meg, melyek a rurális terek újfajta hasznosításával kapcsolatosak. A diverzifikáció új szektorokat, új funkciók iránti igényeket szolgál ki, melyek ugyancsak a térség innovációját követelik meg.

A rurális gazdaság bármely területén kifejlesztett, vagy adaptált újdonság gazdasági innovációnak nevezhető. A gazdasági innovációk megtelepedése, bevezetése, és azok finanszírozása az egyes rurális terek fejlődését előmozdítja, miközben jövedelemteremtő képessége hozzájárul az érintett szereplők (legyenek azok tulajdonosok, alkalmazottak, vagy partnerek) jövedelméhez, valamint növeli a térségben a hozzáadott értéket (Knickel–Tisenkopfs–Peter 2009). Az innovatív diverzifikált gazdaságra találtunk példát Győr-Moson-Sopron megyében Rábcakapin, ahol 160 ha-n működik biogazdaság már 20 éves tapasztalattal mögötte. A gazdálkodó zöldség, gyümölcs és gabonafélék biotermesztésével foglalkozik, de nem csak a zöldségek, gyümölcsök kis- és nagykereskedelmét teremtette meg, hanem a gabona feldolgozását is. A gazdaság a diverzifikáció tipikus példája, mert a termelés mellett az értékesítési tevékenységgel is foglalkozik, ami jelent egy helyi boltot, egy Győrben működő mintaboltot, hetente egyszer Budapesten egy termelőpiaci napot és interneten keresztül vásárlást. A vállalkozás a vidéki térben működő gazdasági innováció eklatáns példáját mutatja.

Az új rurális gazdaságra jellemző másik innováció a megújuló energiákhoz köthető. Ide sorolhatók a szélerőművek, a különböző mezőgazdasági termékek hasznosításából nyert fűtőolajok, munkagépekbe tölthető üzemanyagok előállítás. Termelésük és elterjedésük, amennyiben a felhasznált alapanyag helyben rendelkezésre áll, vagy megtermelhető, olcsóbbá válik, mint például a biodízel és a faapríték. Ebben az esetben az új disztribúciós kapcsolatok (boltok a farmokon, internetes felületek az egyéneknek és a gazdálkodónak, közös üzletek), növelhetik a keresletet, és maga a rurális tér a korai alkalmazók, és korai többség terévé válhat, és további innovációkat gerjeszthet. A kutatás során szerencsére számos hazai példát tudunk összegyűjteni, ebből egyet emelek ki, egy Komárom megyei falu, Bakonyszombathely döntéshozói határozták el, hogy a megújuló energiák hasznosításával egyenlőre csak az önkormányzathoz tartozó intézményeknél (hivatal, iskola, óvoda) állnak át erre az energiára. De ez még kevés lenne, a példánkhoz, az energiatakarékossághoz kapcsolható innováció még kiegészül azzal, hogy a faaprítéket helyben állítják elő, 3,7 ha-on energianyár termesztése folyik, valamint gallyazásból származó anyag is növeli az alapanyagot. Az energiaerdő gondozását, és az aprítást közmunkakeretében végzik el. Az egyes tevékenységek újabb innovációkat generáltak, de már nem csak gazdasági innováció jelenik meg, hanem a társadalmi innováció jelei is mutatkoznak, hiszen az öko-falura való törekvés, valamint az öko-iskola cím elnyerése is erről tanúskodik (Honvári 2014).

A vidék gazdaságában az IKT technikák alkalmazásának a vidéki székhelyű kis-és középvállalatok számára gazdaságélénkítő, valamint versenyképességet növelő hatása van. A kis-és középvállalkozások (KKV) a vidék meghatározó vállalkozási formái, viszont a kicsi gazdasági erejük miatt inkább játékszerek a nagy gazdasági változásoknak, de velük szemben éppen flexibilitásuk nyújthat védőpajzsot. Az IKT használata az ilyen cégeknél költségcsökkentő beavatkozásként jelenik meg, már amennyiben hajlandók ezt elfogadni. A költségcsökkenés mellett egyéb pozitív hatásai is lehetnek a váltásnak, úgymint: jobb és olcsóbb marketing a világháló segítségével, a fogyasztók felől azonnali visszajelzés, hálózatépítés lehetősége más, hasonló területen tevékenykedő cégekkel. Erre legjobb példa a vidékturizmus, pár év alatt eljutott oda, hogy internet nélkül már nem működhet, a foglalás, a kapcsolattartás és a marketing tevékenység is interneten keresztül történik. A fentiek alátámasztásaként álljon itt egy példa. Őrség köztudottan a vidékturizmus egyik fellegvára Magyarországon. A „Múltidéző Porta” szálláshelyet és pihenőhelyet nyújtó vállalkozás, mely Szalafőn működik, kihasználja a telekommunikáció minden lehetőségét, a vállalkozást működtető középkorú helyi hölgy honlapján keresztül hirdeti, interneten, mobiltelefonon keresztül fogadja el a szállásigényeket, és szerzi be a szükséges berendezéseket, alapanyagokat, de még a múlt évben megjelent, helyi, őrségi ételeket felsorakoztató szakácskönyvét is interneten keresztül értékesíti.

A sok előny ellenére mégis nehéz bevonni a KKV-kat egy ilyen típusú fejlesztésbe, mert sokuk számára ismeretlenek az új technikák, nem látják át világosan a szükséges investíció megtérülését. Nem elsősorban az eszközállomány beruházásáról van szó, hanem a szakismeret megszerzéséhez szükséges pénz és idő megtérülése

kétséges számukra. Pedig ezeknek a technológiáknak használatához szakemberek, magasan képzett szakemberek kellenek. Ez az igény két szempontból is fontos lehet: a megfelelő szakember gárda odavonzása a KKV-k környékére, illetve a helyben található munkaerő továbbképzése. Ilyen típusú, modern, naprakész tudást igénylő, munkahelyekkel megakadályozható, hogy az adott vidékről eltűnjön a fiatal képzett réteg.

Technológiai innováció

A technológiai innováció szorosan kapcsolódik a gazdasági innovációhoz, úgy is fogalmazhatunk, hogy a gazdasági innováció feltételezi a technológiai innovációt. A technológiai innovációk az új termékek fejlesztésére, új gyártási és értékesítési módszerek bevezetésére, a logisztika és a marketing technikai megoldásaira vonatkoznak. A rurális térben a technológiai innovációk erősen köthetők az agrárszektor termelésmegújításához, gépesítéséhez. A bioenergiában a bemeneti oldalt a biomassza termelése, új növények termesztése, újfajta vetésgörög módszerek kidolgozása, ipari hulladék felhasználása jelenti. Például a bioenergia termelés új technológiai megoldásokat foglal magába, ahol ezek az új környezeti technológiák és a megújuló energiatermelés egyes területei a technológiai innovációk egész sorának az elindítói lehetnek.

Az új rurális szolgáltatásokban a technológiai innovációk szerepe főként a szervezeti és társadalmi innovációk támogatására, a szolgáltatások nyújtásának módszereire vonatkozó fejlesztésekre terjed ki, például a szélessávú internet használata biztosítani tudja azokat az új rurális szolgáltatásokat, melyek a jóléti és egészségügyi ellátáshoz kapcsolódnak.

Társadalmi innováció

A társadalmi innovációk a társadalmi változással állnak szoros kapcsolatban, éppen ezért a társadalmi innovációnak a 90-es években elindult rurális változás (rural change) miatt óriási szerep jut. Zamf 1994-ben a következőképpen definiálta a társadalmi innováció fogalmát: „Társadalmi innovációkkal új utakat, célokat érünk el, legfőképp új szervezeti formákat, új szabályozásokat, új életstílust, amik a társadalmi változás irányát megváltoztatják, a problémákat könnyebben megoldhatóvá teszik, és ezek értékesek, adaptálhatók és intézményesíthetők lesznek.”(Zamf, 1994, 28.)

Tehát a társadalmi innovációnak az egyik feladata, hogy a társadalmi változás következtében újonnan létrejött problémákat legyőzze, a másik feladata, hogy segítse az újdonságok átvételét, adaptációját a különböző társadalmi csoportok számára, azaz a társadalmi innováció új megoldásokat keres a társadalmi problémákra, hogy javítsa az egyének és közösségek életminőségét. Segítségével létrejött új formációk, szervezetek elősegítik a társadalmi elkötelezettséget, és erősítik a társadalmi tőkét. De a

társadalmi innováció feladatát vállal abban is, hogy a társadalom bevonásának újszerű formáival új munkaerőpiaci integrációs folyamatokat elindításával a munkát keresők helyzetén javítson (Borzaga–Defourny 2004).

A társadalmi innováció az együttműködés egy új formája, amivel új kapcsolatrendszerek és közösségek jöhetnek létre, segítve ezzel a többnyire zárt rurális társadalomban az újdonságok, innovációk adaptációját, elfogadását. A társadalmi innováció sikeressége esetén intézményi háttérrel generálható, azaz szervezeti innovációvá válhat. A társadalmi innováció a legkülönbözőbb területeken ki tudja fejteni hatását, úgy mint a társadalmi vállalkozások esetén, a közpolitikákban, a közösség-fejlesztésben, a különböző társadalmi mozgalmakban, miközben a közösség jólétéért dolgozik. Röviden azt mondhatjuk, hogy egy olyan együttműködési forma, mely az újdonságok befogadására készíti elő a lakosságot az életminőségük javítása érdekében. Tehát a vidékfejlesztés elkerülhetetlen eleme, mely számtalan esetben új szervezetek létrehozásában segít, ezáltal szervezeti innovációt is gerjeszt. Az új funkciók megtelepedése, és hatékony működtetése érdekében a társadalmi innováció jelentős szerepet tud betölteni. Mulgan a következőképpen definiálta: „olyan innovatív tevékenységek és szolgáltatások, amelyeket egy bizonyos társadalmi szükséglet kielégítése motivál, és amelyeket jellemzően olyan szervezetek fejlesztenek és terjesztenek el, amelyeknek elsődleges célja a társadalom jóléte” (Mulgan et al. 2007, 8.).

Erre találunk Magyarországon egy meggyőző példát, a falugondnoki hálózat kiépülését és működését, amikor Kemény Bertalan invenciójából kiindulva egy új fogalom, majd egy új munkakör valósult meg, a falugondnok. A falugondnoki szolgáltatás a falusi társadalom élhetőbbé tételét, az idősök életminőségének javítását szolgálja. A 600 főnél kisebb lakosú települések igényelhetik ezt a szolgáltatást. Létrejöttével, majd elterjedésével jelenleg mintegy 1200 falunak van falugondnoka, ezzel minimálisan 1200 munkahelyet teremtettek vidéken. Ez egy olyan társadalmi innováció, mely csak a rurális területekre jellemző. Az ötletet és megvalósulását szervezeti innováció követte, létrejött a falugondnoki hálózat.

A társadalmi innováció gazdasági innovációval is szoros kapcsolatban van, mert a társadalmi vállalkozások, és szociális szövetkezetek a társadalmi innováció azon formáját jelentik, mikor a közösségi érzés és a társadalmi elkötelezettség találkozik.

Szervezeti innováció

Az innováció egy másik megjelenési formája a szervezeti innováció, mely mind a gazdasági, mind a társadalmi innovációval szoros kapcsolatban van. Gazdasági innováció esetében a kapcsolat szorossága a menedzsment új irányait (mind a gazdálkodási, mind pedig az értékesítési utakat illetően) jelentheti, mely új szervezeti formákban ölthet testet. Amikor a társadalom szereplői között új partnerségi kapcsolatok és együttműködések, azok intézményeit hozza létre, akkor a társadalmi innovációhoz áll közel. Néhány fontos partnerségi típus (pl. a LEADER csoportok) besorolható a szervezeti innovációba a társadalmi innováció lényeges szempontjait is magába foglalva. Nem véletlen, hogy a hazai és európai rurális innováció kutatás platformján a

LEADER programokat és szervezeteket, mint a vidéki innováció példáját előszere-ttel vizsgálják (Papadopoulou E.–Hasanagas N.–Harvey D. 2011), (Moseley, J. M. 2003), (Kis K.–Szekeresné Köteles R. 2011). Hasonlóan mint az előző példában a falugondnoki hálózat, itt is egy kezdeményezés szervezeti formává nőtte ki magát. A LEADER-t már 1991-től úgy definiálták, mint a vidék innovatív programja, hiszen az volt a célja, hogy a vidéken innovatív projekteket hozzon létre, amivel sarkallja a fejlesztéseket. De ezt egy folyamatként kell tekinteni, mégpedig ami tanulás útján realizálódik, mert az innováció nem csak elvezet valamely új termékig, hanem az innovációhoz vezető folyamat maga is innováció (Leeuwis 2004). A LEADER egy intézményesített fejlesztési kezdeményezés, mely multiszektorális, helyhez kötött, és széles partnerségen alapuló vidékfejlesztést preferálja. Ugyanakkor kritikák is érték, mert az általa létrehozott projektek inkább csak újnak mondhatók, de nem innovatívoknak, megjegyzem, sokszor még az sem. Inkább lehet társadalmi és kulturális innovációnak tekinteni, mint technológiai, hiszen egy kisebb közösség közös meg-egyezésén keresztül formálódnak a tevékenységek, alakulnak az intézmények, épül-nek a hálózatok, vagy erősödtek a meglévők. A jól működő csoportok társadalmi töké-t erősítették, ami a helyi emberek között bizalomerosítással és identitásnövelés-sel járt (Dargan 2008). Vannak esetek, mikor a megvalósult projektek hatnak vissza a társadalomra, generálva ezzel társadalmi, de akár szervezeti innovációt is.

De ugyanígy társadalmi innovációnak szervezeti innovációként való megjelenése-ként kezelhetők a 90-es évek első felében alulról jövő kezdeményezésként megalakult kistérségi szerveződések is, melyek a térségi innovációkat valósítottak meg (G. Fekete 2001), de maguk a kistérségi szervezetek is innovációnak számítottak, hiszen ezek a különböző működési formát választó együttműködések nagyon is új-szerűek voltak a rendszerváltás utáni években a települések körében, majd egyre in-kább valamely szervezeti formát választottak, és ugyanúgy, mint a LEADER, hajtó-erőként működött.

Technológiai innovációk

A technológiai innovációk az új termékek fejlesztésére, új gyártási és értékesítési módszerek bevezetésére, a logisztika és a marketing technikai megoldásaira vonat-koznak. Néhány rurális térségben a technológiai innovációk az egész innovációs fo-lyamat előmozdítói lehetnek, különösen a környezetipar és a megújuló energiaterme-lés egyes területein.

Az új rurális szolgáltatásokban a technológiai innovációk szerepe főként a szervezeti és társadalmi innovációk támogatására, a szolgáltatások nyújtásának módszereire vonatkozó fejlesztésekre terjed ki. A finn kutatási eredmények azt mutatták, hogy a technológiai innováció, mint például szélessávú internet használata, segíti néhány jó-léti és egészségügyi szolgáltatás biztosítását (Knickel K.–Tisenkopfs T.–Peter S. 2009), aminek különösen nagy szerepe van a ritkán lakott északi területeken.

Ugyanakkor a vidéki terekben, vidéki közösségek számára a váratlanul bevezetett technológiai innovációk nem mindig sikeresek, ha a közösséget váratlanul érik, mert

nincsenek felkészülve rá, akkor kudarccal végződhet. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ilyenkor eredményesebb, ha a társadalmi innováció megelőzi a technológiai innováció bevezetését.

A hagyományon alapuló innováció (traditiovation)

Az innováció, mint ahogy azt a fentiekben definiáltuk, valamely újdonság megvalósításával jár. A másik fontos és nélkülözhetetlen eleme pedig a tudás, annak megszerzése, ami azt jelenti, hogy a tanulás és a képzés az innováció megteremtésében nélkülözhetetlen. Sőt a vidéki innováció egy új megközelítést adja az a felvetés, miszerint tanuljunk velük és tőlük, a vidéki emberektől és közösségektől (Innovation... 2014)! Tulajdonképpen erről szól a traditiovation.

A vidéki térségek gazdasági innovációja egyre gyakrabban nyúlik vissza a tradíciókhoz, hogy azokból merítve megteremtsen újabb innovációt, ezt a szakirodalom a múltból eredő kreatív innovációnak, "traditiovation"-nek, nevezi (Cannarella, C.–Piccioni, V. 2011). Figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a földrajzi helyünk, életkörülményeink, a mentalitásunk, viselkedésünk befolyásolja adaptációs képességeinket, és mindezek még kapcsolatba kerülnek az adott helyen rendelkezésre álló fizikai környezettel, tájjal, infrastruktúrával, természeti erőforrásokkal. Ezekből az egymással kölcsönhatásban álló elemekből alakulhat ki a tradicionális tudást és a kultúrát felhasználó innováció, a traditiovation. Tehát ehhez a gazdasági innovációhoz szükség van a helyi tradíciók ismeretére, a tudás bővítésére és a kreativitás növelésére. Mivel ebben az esetben az innováció felszínre kerülése a társadalmi-kulturális gyökereken keresztül lehetséges, elkerülhetetlen a hagyomány tisztelete, és az identitás erősítése és megőrzése. A traditiovation a fenntartható fejlődés potenciális támogatója, egy olyan tudásbázist hoz létre, amely a helyi emberek tudásából, tapasztalataiból merít, de fejleszthető és fejlesztendő, amely egyaránt tartalmaz hagyományos és modern megközelítéseket a megoldások érdekében. A vidéki térségekben a hagyományon alapuló innovációhoz köthető azon kreatív ipar fejlesztése, mely az adott helyre jellemző kézművességen, népművészetben, vagy a történelmi korszakokból ismert technológiák felélesztésén alapul. Vannak, akik ezt a fajta innovációt nem fogadják el innovációként, de az ők meggyőzésére álljon itt egy rövid hazai példa.

A traditiovation hazai megvalósult példája Hövej falu. A mintegy 300 lelkes falu Győr-Moson-Sopron megyében található, Kapuvártól mindössze 8 km-re, a Rábaközben.

Az innovátor a polgármester volt, aki a tradícióra épített, és elhatározta, hogy feléleveníti a falu hírességét, a csipkét, mely már majdnem feledésbe merült. A falu fejlesztési stratégiáját erre építette. Kitartásának, no meg a falu közösségének, varrasszonyainak köszönhetően levédette a höveji csipkét, és 2014-ben a Hungarikum Bizottság „Kiemelt Nemzeti Érték”-nek nyilvánította. Hövej a fejlődése érdekében a traditiovation mintáját követte, mikor a már majdnem elfelejtett népművészeti ha-

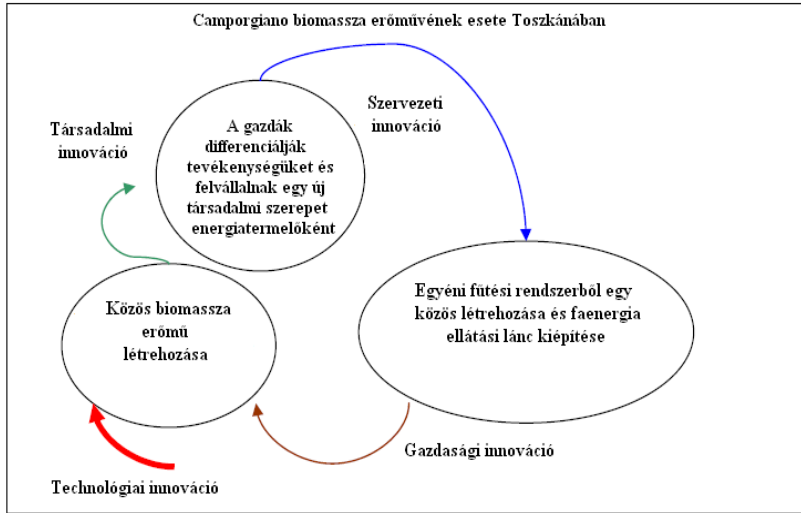
gyományokhoz nyúlt vissza. Ehhez szükség volt az egész közösség elkötelezettségére, a csipke készítés tudásának felelevenítésére, és a tudás átadására. Ennek érdekében a közösség megmozdult, és csipkevarró tanfolyamokat szerveztek, felkérve a még kellő tudással rendelkező varróasszonyokat. A példa megerősít abban, hogy a traditíóvation a múltból eredeztethető innováció, mely képes a fejlődést szolgálni.

Innovációk egymásra hatása

Az innováció fent tárgyalt megjelenési formái, vagy, ahogy a külföldi szakirodalom nevezi; dimenziói szoros kapcsolatban állnak egymással. Álljon itt egy konkrét példa az innovációk kapcsolatára és egymásra hatására. Az eset egy biomassza erőmű létrehozásának társadalmi és gazdasági folyamatát foglalja össze. Az olaszországi példa egy rurális térben megvalósításra kerülő projekt társadalmi-gazdasági összefüggéseit taglalja. Ahhoz, hogy biomassza erőmű létrejöhessen, szükség van az alapanyagokra, melyet helyben termelnek meg, tehát az innovációt megvalósító egyik csoport a helyi gazdák csoportja, akik beszállítókká válnak. Az innovációban érintett másik csoport az erőműből származó energia felhasználói (a két csoport között átfedés is lehet), akik egy új technológia kiépítése során az egyéni fűtési rendszerrel egy közösségi, megújuló energiát felhasználó rendszerre térnek át. Mindkét társadalmi csoport új, innovatív megoldás előtt áll: új, addig nem termelt növények előállítás, új fajta fűtési rendszer. Együtműködés nélkül a projekt kudarcba fulladhat. Az új fűtési rendszer gazdasági innovációt jelent, a létrehozandó biomassza erőmű technológiai innovációval jár, de ennek elfogadása és megvalósítása csak akkor lehet sikeres, ha a felhasználók akkor csatlakoznak rá, amikor már értik és tudják az előnyeit. A társadalmi innováció (új kapcsolatok a fogyasztók és a gazdák között) az értékesítés jobbítása és eredményessége érdekében szervezeti innovációt hoz létre az új elosztási rendszer érdekében (Knicker et al. 2009). Az alábbi ábra (*1. ábra*) jól szemlélteti az innovációk szükségszerű összefonódását, hiszen az innováció egy olyan technikai ötletként indult, amit társadalmi és szervezeti innovációkon keresztül hajtottak végre, később gazdasági hasznot eredményezett a gazdák és a fogyasztók számára egyaránt.

1. ÁBRA

A technológiai, társadalmi, szervezeti és gazdasági innovációk kölcsönhatása

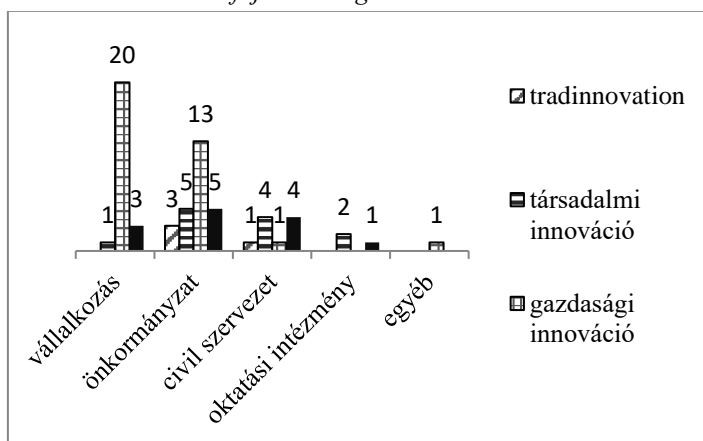
Forrás: Knickel K.–Tisenkopfs T.–Peter S. 2009 p.51.

Empirikus kutatás eredményei – a hazai rurális innováció példáinak elemzése

A kutatás egyik gyakorlati alkalmazásaként fogalmazódott meg, hogy leltárt készítsünk a Magyarországon fellelhető olyan szervezetekről, gazdasági vállalkozásokról, egyesületekről, és különböző formában működő egyéb szervezetekről, sikeres falvakról, melyekről elmondhatók, hogy a rurális innováció hordozói. A feladat óriásinak bizonyult, mert a vidéken élő innovátoroknak és adaptálóknak, mert sok kezdeményezést, megvalósulást és újdonságot találtunk, melyek a rurális innováció valamely formáját reprezentálják. A vidék kreativitásának köszönhetően a leltár korántsem teljes, de a kutatás zárásának időpontjában 80 esetet regisztrálhattunk, amelyből 65 esetben sikerült interjú készíteni. A 65 kérdőíven alapuló interjú adatai szolgálják az adatbázist. Mivel a sokaság nem ismert, ezért reprezentatív mintavételt nem tudunk előállítani, de az esetek feldolgozása mégis tanulságos és érdekes eredményekkel szolgál. A kutatás egyik fő kérdése volt, hogy a társadalmi vagy a gazdasági innováció hogyan hat egymásra? Megvizsgáltuk az innovációk és az innovátorok főbb tulajdonságait. A lekérdezés előtt az egyes innovációkat besoroltuk az általunk létrehozott kategóriák (gazdasági, társadalmi, gazdasági-társadalmi, traditiovation valamelyikébe. Az általunk kutatott innovációk jelentős hányada a gazdasági innovációk közül került ki, összesen 36 eset, viszont az önkormányzat által megvalósított innovációk sok esetben a gazdasági innováció mellett a társadalmi innovációhoz is kapcsolódtak.

A vizsgálatba bevont innovációk közel kétharmada valamilyen vállalkozás vagy önkormányzathoz köthető megvalósítás volt. Azt gondolhatnánk, hogy a gazdasági jellegű innovációk mögött kivétel nélkül valamilyen vállalkozás áll, de nem így van, mert sok esetben az önkormányzatok valósítanak meg gazdasági innovációkat, amelyek példánkban többnyire a környezetiparhoz, megújuló energiákhoz kapcsolhatók. Viszont igaz, hogy a vállalkozásokhoz kötött innovációk túlnyomó része a gazdasági innovációhoz vagy a kevert típushoz köthető, de az önkormányzati innovációk közel 70%-a is gazdasági. A civil szervezetekre sokkal jellemzőbb a társadalmi innovációhoz való kapcsolódás, abba való beavatkozás, az itt szereplő innovációk 40%-a ebbe a kategóriába tartozik, a másik 40% pedig a kevert típusba (2. ábra). Az esetek között található oktatási intézmények, melyeket a tevékenységük folytán szintén a társadalmi innováció kategóriájához soroltunk.

2. ÁBRA
Innovációk fajtái és megvalósításuk szervezetei

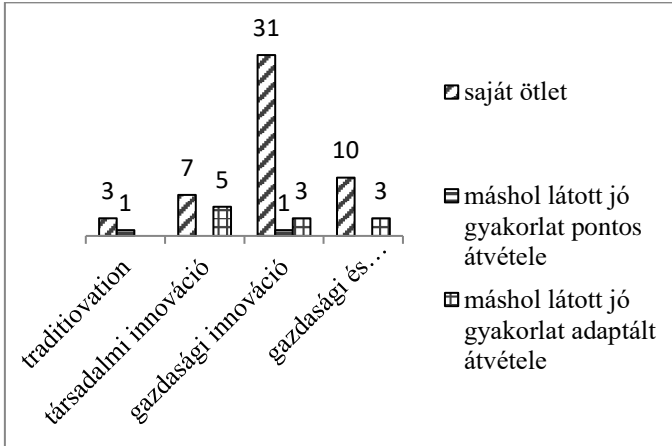

Forrás: innovációs leltár adatbázisa (Feldolgozta: Dr. Tóth Péter)

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy az innováció milyen ötletből származott. Alátámasztja-e szakirodalmat vagy sem, miszerint a vidéki térségekbe adaptálódik az innováció, akkor kevés a saját ötleten alapuló. A válaszok ezt az állítást nem támasztották alá, de az is lehet, hogy a válaszadók egy kicsit elfogultak voltak magukkal. Mindenesetre az eredmény azt mutatta, hogy különösen a gazdasági innováció megvalósításánál saját ötletek alapján dolgoztak a válaszadók, polgármesterek, vállalkozások vezetői, tulajdonosai. Sőt mindegyik innováció esetében a saját ötleten alapuló több mint az adaptált (3. ábra).

3. ÁBRA

Innovációk fajtája és az innovációhoz szükséges ötlet forrásának összefüggései

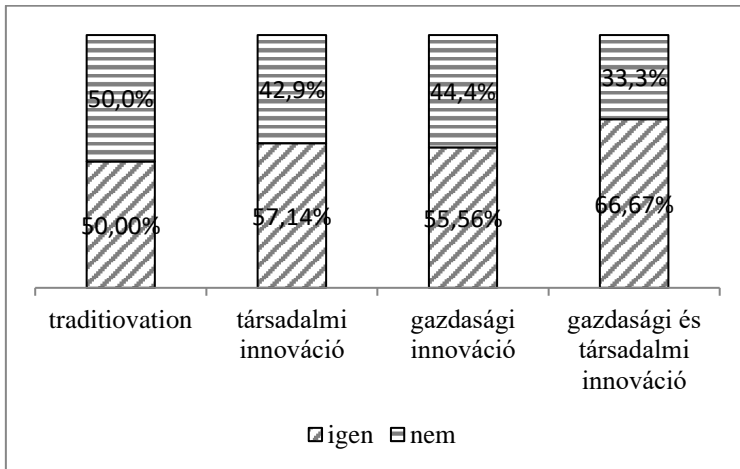

Forrás: innovációs leltár adatbázisa (Feldolgozta: Dr. Tóth Péter)

Az 4. ábra alátámasztja az elméleti feltevésünket, miszerint a megvalósított innováció „nincs egyedül”, bármelyik fajta innováció esetében az esetek több mint felénél valamely más innováció megvalósítására is sor került (4. ábra). Láttuk ezt Hövej példáján keresztül is, de a megújuló energiák alkalmazása esetében is az innováció különböző dimenzióihoz nyúltak: például megújuló energia + ökoiskola, vagy zöldhulladék komposztálás + környezeti nevelés. A gazdasági és társadalmi innováció egymásra hatása vitathatatlan.

4. ÁBRA:

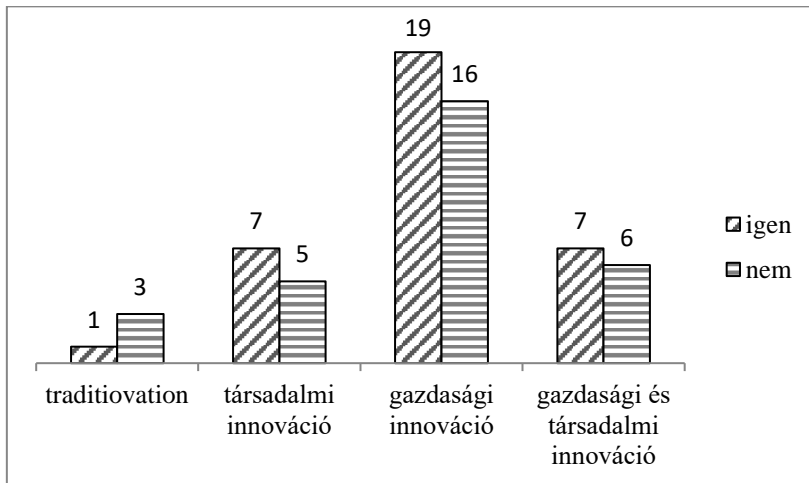
A megvalósított innováció más innovációhoz kapcsolása

Forrás: innovációs leltár adatbázisa (Feldolgozta: Dr. Tóth Péter)

A korábbi fejezetben nem győztük hangsúlyozni a tanulás és az innováció szoros kapcsolatát. A megkérdezettektől arra kerestük a választ, hogy a megvalósításra kerülő innovációhoz szükséges volt-e valamiféle oktatásra? A megkérdezett szervezetek több mint fele (53%) nyilatkozott úgy, hogy az innováció implementálásához nélkülözhetetlen a képzés valamilyen formája. Az egyes innováció típusok közötti megoszlásokból arra a következtetésre juthatunk, hogy az oktatás szükségessége nem függ az innováció típusától, hacsak a traditiovation nem kivétel-e ez alól, ebben az esetben a többség nem tartotta fontosnak a tanulást. Ez jelentheti azt is, hogy a megvalósítói nem vették figyelembe, hogy a múltból és a múltat is tanulni kell, vagy ténylegesen a tradicionális tudás birtokában voltak (5. ábra).

5. ÁBRA:
Az innováció megvalósítása igényelt-e oktatást?

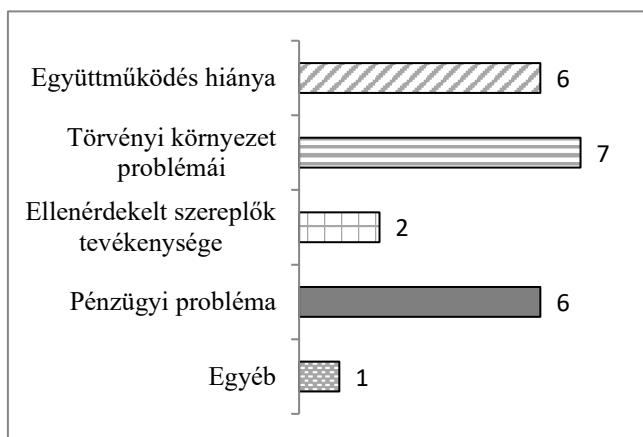

Forrás: innovációs leltár adatbázisa (Feldolgozta: Dr. Tóth Péter)

Kíváncsiak voltunk, hogy az innováció megvalósítása milyen akadályokba ütközött, sajnos a 65 esetből csupán 14 válaszadó volt hajlandó megosztani tapasztalatit ebben a témában, ebből 10 csak egy problémát jelölt be, egy kettőt, kettő válaszadó hármat és egy pedig négy problémát. Bár ha rendkívül kicsi is a minta, mégis elgondolkoztató, hogy az egyik gátló tényezőnek az együttműködés hiányát látták (6. ábra).

6. ÁBRA

Az innováció megvalósítását hátráltató problémafaktorok

Forrás: innovációs leltár adatbázisa (Feldolgozta: Dr. Tóth Péter)

Vizsgáltuk továbbá még az innovációk utóéletét, illetve, hogy milyen haszna származott belőle a közösségnek és az innovátornak, valamint, hogy lehetőség van-e folytatni, esetleg máshol adaptálni, mint jó gyakorlatot. Ezekre a kérdésekre kapott válaszok alapján az derült ki, hogy a kedvezményezők a társadalmi hasznot majd minden alkalommal előbbre sorolták, mint az egyéni hasznukat, az egyéni haszon jelentősége a vállalkozásoknál érthetően erősebbnek mutatkozott, bár ott is inkább magának a vállalkozásnak a hasznát hangsúlyozták.

A munkahelyteremtés az egyik legfontosabb eleme lehet az innovációknak. Az itt vizsgált innovációk közel kétharmada együtt járt valamilyen munkahelyteremtéssel, 40 esetben kaptuk azt a választ, hogy munkahely létesült az innováció megvalósítását követően. A teremtett munkahelyek számára is rákérdeztünk, azonban az így kapott adatok nagyon nagyfokú szórást mutatnak, hiszen a beavatkozások háttere és iránya nagyon eltérő volt. A legkisebb érték az egy munkahely, a legnagyobb értékre pedig 300 munkahelyteremtés érkezett. Ezek a szélsőséges adatok az átlagok használatát sem tették lehetővé (az átlag 30 munkahely). Az adatok tüzetesebb átvizsgálása után látható hogy a munkahely-teremtési potenciál néhány eset kivételével igen alacsony, hiszen a legtöbb esetben kettő, három avagy négy munkahely keletkezett. Ez valójában nincs ellenmondásban, hiszen új technológiák bevezetése során éppen a termelékenység növekedésével az élőmunka kiszorul, ami éppen az innováció ellen hathat.

Már csak az innovátorok néhány szociodemográfiai háttérét mutatjuk be, vagyis hogy milyenek is azok az emberek, akik a vidék innovációjának motorjai? Izgalmas kérdés nem csak az innovációnak, de magának az innovátornak a származási helye is. Fentebb láttuk, hogy az általunk elemzett esetek többsége saját ötletből származott. Nem mindegy azonban, hogy az ötlet a közösségen belülről érkezett, aki részese a helyi társadalom mindennapjainak, vagy olyan személytől, aki nem kötődik a helyi emberekhez és viszonyokhoz, így kívülállónak kezeli a problémákat.

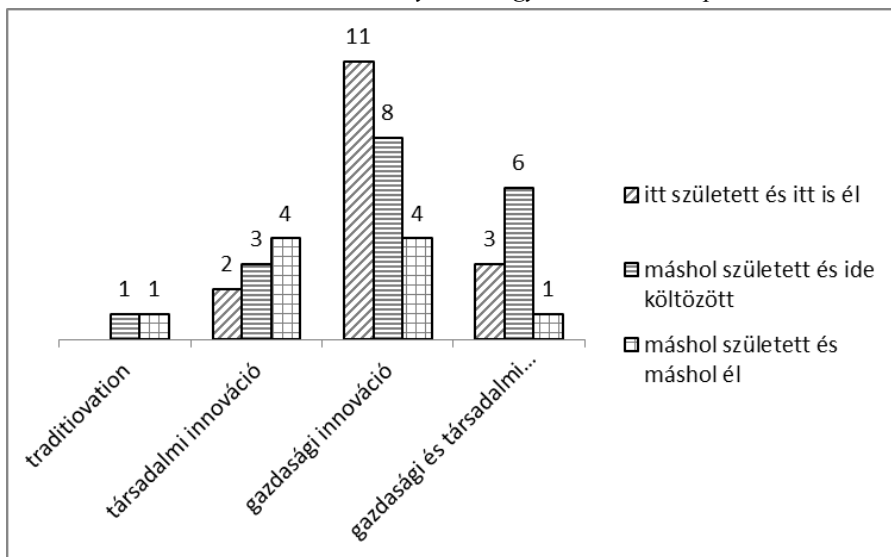
A vizsgált esetek 36,5%-ban az innovátor az adott településen született, és jelenleg is a településen él. A másik véglet (22,7%), ahol az innovátor nem a településen született és jelenleg sem él ott (7. ábra). A fennmaradó esetszámban nem a településen született, de később odaköltöző emberekről van szó, ami azt bizonyítja, hogy fontos a kívülállók aktív jelenléte az innovációk beindításában és menedzselésében. A példánkban ez különösen a társadalmi innovációk eseteire igaz.

A megkérdezettek közel 70%-a középkorú, a szakirodalommal ellentétben kevés a fiatal, a 40 év alatti, sőt 30 év alatti nincs is. A vidéki innováció tehát sok esetben nem a fiatal, változtatásra hajlamosabb, az új iránt fogékonyabbak terepe lenne? Speciális innovációkról van szó, ahol a legtöbb esetben új ötletről, vagy speciális körülmények közötti adaptációról beszélünk, amihez a korábbi tapasztalatok és főképpen a helyismeret is szükségeltetik.

Az innovátorok iskolai végzettsége főleg középfokú (70%), ez nem meglepő, hiszen falvakban a vezető szerepet betöltő személyek középkorú, középfokú végzettséggel rendelkeznek többnyire. Ezt a képet mutatja a felmérésünk is.

7. ÁBRA

Az innovátorok kötődése a helyhez az egyes innovációs típusokban

Forrás: innovációs leltár adatbázisa (Feldolgozta: Dr. Tóth Péter)

Azok, akik a rurális innovációt a „vállukon viszik”, sok esetben a polgármesterek, de számtalan példát találunk a civil szervezetek vezetői között is, akik elkötelezettek az innovációk elindításában és/vagy adaptációjában, és természetesen a gazdasági innovációt megvalósítók körében főleg a kisvállalkozások és a vállalkozók játszzák a főszerepet. A feladat a három szereplői körben nem ugyanaz, de vannak tulajdonságok, melyek megegyeznek. Az alábbiakban (3. táblázat) összefoglaljuk a három innovátorcsoport azonos és különböző tulajdonságait.

3. TÁBLÁZAT
Az innovátorok fő tulajdonságai

<i>Vállalkozók</i>	<i>Polgármesterek, civil szervezetek vezetői</i>
vállalkozását építi	elsődleges céljuk a helyi közösség építése és fejlesztése
haszonra törekszik	a helyi embereket és közösséget a saját értékeik megtalálására buzdítja, és tudásukat a közösség érdekében hozza előtérbe
körültekintő az üzleti lehetőségek tekintetében	a társadalmi innováció folyamatán keresztül indít el bizonyos gazdasági innovációkat
bátorság jellemzi az üzleti életben	
a gazdasági innovációs tevékenységén túl részt vesz a helyi közösségi életben, sőt sok esetben elvállalja annak egyes vezetői feladatait is.	

<i>KÖZÖS TULAJDONSÁGOK</i>
energikus személyiség
akadályok leküzdésével szemben nagyfokú szívósság
a víziójának megvalósítására való képesség
fáradhatatlanság
adaptációs képesség
a közösség kulcsfigurája

Forrás: szerző saját szerkesztése.

Összegzés

Bár kis elemszámú az adatbázis, de az eredményeit érdemes összegezni. Az összeűjtött esetek elemzése rávilágított arra, hogy a rurális innováció sokrétű, sokszereplős folyamat, amely sok szempontból a klasszikus innovációs folyamatoknak megfelelő módon történik. A vidéki innovációs tér társadalmi és anyagi célokat egyaránt a zászlajára tűz, és a társadalmi haszon többnyire megelőzi az anyagi hasznot. Ott ahol a fő innovátor a polgármester, vagy a falu ismert, meghatározó személyisége, ott egy-egy innovatív beruházással nem zárul le a folyamat, ezt követően vagy megelőzően a társadalmi innováció valamely formája katalizátori szerephez jut, ellenkező esetben a gazdasági innováció kudarcot vall, a lakosság elutasíthatja, vagy akár elfordulhat a már megvalósított gazdasági innovációtól. Tehát a települések életében a gazdasági és a társadalmi innováció feltételezik, és kiegészítik egymást.

A nyugat-keleti lejtő a rurális a rurális innovációban egyértelműen nem mutatható ki. A keleti országrészben, a hátrányos helyzetű térségekben éppúgy megtaláljuk az innovációs pontokat, mint a nyugati országrészben. A vidéki innováció nem terület specifikus, sokkal inkább személyhez és közösséghez kötött.

Az újdonságok és újítások bevezetése a vidéki térségeinkben nem ritka, mind a társadalmi, mind a gazdasági innováció elemei, esetei megtalálhatók. A gazdasági innovációk inkább a magánszférához, a vállalkozásokhoz köthetők, de az önkormányzati szféra esetében is találunk szép számmal gazdasági megújítást, bár az ilyen típusú, önkormányzat által megvalósított gazdasági innovációk legtöbb esetben társadalmi innovációkhoz kapcsolódnak. Nagyobb valószínűséggel a társadalmi innovációt szervezeti, majd később valamely gazdasági innováció követi, míg a sziget-szerűen bevezetettéktől kevésbé várható a másik két innováció gerjesztése.

Annak ellenére, hogy a fizikai, gazdasági közeg sok különbséget mutat az egyes rurális térségek között, a különbségek ellenére mindenütt megtalálhatók az adaptált innovációk, vagy saját ötleten alapuló invenciók megvalósítása. Természetesen ilyenkor a fizikai, a gazdasági tértől függően maga az innováció megítélése is különbözhet, ami az egyik térben már nem innováció, a másik térben még annak tekintett, mert más az innováció célja.

Az innovációt befogadó fizikai, gazdasági és társadalmi tér bár nagyon eltérő lehet, de bizonyos tulajdonságaik, függetlenül a fejlettség szintjétől, azonosak. A befogadó tér közös jellemzőit mutatja a 4. táblázat.

4. TÁBLÁZAT
Rurális innovációt befogadó tér jellemzői

<i>Fizikai tér</i>	<i>Gazdasági tér</i>	<i>Társadalmi tér</i>
jó alpinfrastruktúra, vagy annak megteremtésére projektek megvalósítása,	adaptív képesség a gazdaságban,	jó konfliktus kezelő képesség,
infokommunikációs eszközökkel való ellátottság,	új technológiák alkalmazási képessége,	nyitott közösség,
szélessávú internet,	munkaerő tanulási hajlandósága,	tanulási hajlandóság és lehetőség a lakosság körében,
helyi erőforrások beépíthetősége a fejlesztésekbe,	magasan képzett vállalati menedzsment,	múltját jól ismerő helyi társadalom,
élhető környezet	fenntarthatóságot szem előtt tartó menedzsment	elkötelezett, nyitott, magasan képzett innovátor
	erős kapcsolati háló	erős civil szervezetek
		jó kapcsolat az önkormányzat, polgármester személye és a civil szervezetek között
		jó hazai és nemzetközi hálózati kapcsolatok

Forrás: szerző saját szerkesztése.

A vidéki térségekben megjelenő innovációk társadalmi folyamatok, mintegy választanak a fejlesztés kihívásaira. Minden térség, minden település szembe találja magát a szűkebb és tágabb (például európai és hazai) kapcsolatrendszerrel, és saját maga lokális dinamikájával. Ebben a kontextusban kell kezelni, felismerni és gerjeszteni az innovációra való hajlamot, hogy a vidéki gazdaság és a társadalom szereplői az innovációt befogadó tér megteremtésével települési és térségi sikereket érjenek el.

Irodalom

- Borzaga, C., Defourny, J. (2004): *The Emergence of Social Enterprise*. Routledge, London.
- Cannarella C., Piccioni V. (2011): Traditionations: Creating innovation from the past and antique techniques for rural areas. *Technovation*, 12., 689–699.
- Csákváry T., Kovács D. (2002): Innovációs képesség, tudomány- és technológiapolitika hazánkban és külföldön. *Külgazdaság*, 1., 37–51.
- Dargan, L., Shucksmith, M. (2008): LEADER and Innovation. *Sociologia Ruralis*, 3., 274–291.
- Enyedi Gy., Rechnitzer J. (1987): A innovációk térbeli terjedése a magyar mezőgazdaságban. *Tér és Társadalom*, 2., 31–48.
- G. Fekete É. (2001): Innovációk a kistérségi fejlesztésben. *Tér és Társadalom*, 3–4., 39–53.
- Honvári P. (2014): Növelni kell a környezetipar szerepét a vidékfejlesztésben. *A Falu*, 2., 63–74.
- Innovation and Modernising the Rural Economy. (2014) OECD Rural Policy Review. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264205390-en>
- Kastelle, T., Steen, J. (2011): Ideas are not innovations. *Prometheus: Critical Studies in Innovation*, 2., 199–205.
- Kauffeld-Monz, M., Fritsch, M. (2013): Who are the knowledge broker in Regional Systems of Innovation? A Multi-Actor Network Analysis. *Regional Studies*, 5., 669–685.
- Kis K., Szekeresné Köteles R. (2011): A helyi akciócsoportok működése egy országos felmérés tükrében. *Gazdálkodás*, 1., 19–27.
- Knickel K., Tisenkopfs T., Peter S. (2009): Innovation processes in agriculture and rural development. IN-SIGHT: Strengthening Innovation Processes for Growth and Development, Sixth Framework Programme, Final Report. IfLS Frankfurt at Goethe University Frankfurt (Main), Frankfurt.
- Leeuwis C., Van den Ban, A. (2004): *Communication for Rural Innovation – Rethinking Agricultural Extension*. Third edition. Blackwell Science Ltd, Oxford.
- Lengyel I. (2003): *Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon*. JATEPress, Szeged.
- Mahrom, S. et al (2007): *Rural Innovation*. NESTA 2007. Dec.
- Moseley, J. M. (2003): *Rural Development Principle and Practices*. Sage Publication, London.
- Mulgan, G. et al. (2007): *Social Innovation – What it is, why it matters and how it can be accelerated?* Said Business School, University of Oxford; Oxford.
- Papadopoulou E., Hasanagas N., Harvey D. (2011): Analysis of rural development policy networks in Greece: Is LEADER really different? *Land Use Policy*, 4., 663–673.
- Rechnitzer J. (1993): Az innovációk és a regionális politika. In: Kovács K. (szerk.): *Település, gazdaság, igazgatás a térben*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 271–300.
- Rechnitzer J., Dóry T. (2000): *Regionális innovációs stratégiák*. Oktatási Minisztérium, Budapest.
- Rechnitzer J., Smahó M. (2007): *UNIRÉGIÓ – Egyetemek a határ menti együttműködésben*. MTA RKK, Pécs–Győr.
- Rogers, E. (1983): *Diffusion of Innovation*. 2. edition. The Free Press, Ne York.
- Schumpeter, M. (1939): *Business Cycles*. McGraw-Hill, New York.
- Zamf, W. (1994): *Modernisierung, Wohlfahrtsentwicklung und Transformation*. Wissenschaftszentrum Berlin für Socialforschung, Berlin.